

Aan Beugelsdijk

Het boerenleven in Overschie rond 1900

John van den Berg

Inhoudsopgave

1. Inleiding door J.M.J. van den Berg	7
2. De boerderijen en de mensen aan de Beukelsdijk rond 1900 met beschrijvingen van C. van den Berg Hzn. en C. Dekker	11
3. De honderdduizend in 1899	44
4. “De ouderdom vertelt aan de jeugd” door J. van den Berg Dzn.	47
 Bijlage 1 Overzicht van een aantal boerderijen in Overschie en omgeving van de families Van den Berg en Poot	 105
 Bijlage 2 Enkele genealogische gegevens familie Van den Berg	 108
 Bijlage 3 Lijst van illustraties	 114
 Verantwoording	 116

1 Inleiding

Wanneer ik tijdens rondleidingen in museum Oud-Overschie vertel dat mijn vader de Beukelsdijk ter hoogte van waar nu de Statentunnel is, nog gekend heeft als een koolaspad, ontmoet ik doorgaans vragende gezichten. Niemand kan zich dat nog voorstellen.

Mijn vader werd in 1902 geboren als de oudste zoon van boer Jan van den Berg en zijn vrouw Adriana Hoogerbrugge. Zij “boerden” op de boerderij Veelust aan de Beukelsdijk. Die was toen nog een deel van het dorp Overschie dat zich aan de zuidzijde tot en met de Beukelsdijk en het stationsemplacement van station Delftse Poort uitstreckte en aan de noordzijde tot aan de Berkelse Zweth.

Het inwoner zijn van Overschie betekende voor de bewoners van de Beukelsdijk ook echt iets. Een enkele anecdote mag dat verduidelijken. Toen de kleine Dirk in de vroege ochtend van de 21^e januari 1902 door de Overschiese huisarts Van Schouwen ter wereld was gebracht kreeg de dokter even later de tijding dat bij de zuster van Jan van den Berg aan de Bovendijk bij de grens met Berkel ook een kind werd verwacht. Het doktersrijtuigje moest overuren maken en neef Cor werd dezelfde dag geboren. Dokter van Schouwen riep de vaders bij zich en drukte hen op het hart dat dit niet weer mocht gebeuren.

En het “Overschie-gevoel” werd ook op de kinderen overgebracht. Toen korte tijd later de Beukelsdijk en het gebied ten zuiden van de spoorlijn werden geannexeerd door Rotterdam werden nog meer kinderen in het boeregezin aan de Beukelsdijk geboren. Tussen de twee kinderen geboren voor de annexatie en de anderen die later waren geboren, bestond een verschil in waardering. Zij die geboren waren voor de annexatie door Rotterdam beschouwden zich als van een “hogere rangorde” dan zij die in Rotterdam waren geboren. Op zaterdag gingen de boeren aan de Beukelsdijk in de Overschiese Dorpsstraat inkopen doen en op zondag gingen zij in Overschie ter

kerke. En dat terwijl zij de “stad” in de verte zagen liggen. Zij voelden zich geen Rotterdammers.

Doel van deze bescheiden publicatie is het vastleggen van de herinneringen aan de Beukelsdijk als boerenweggetje, zoals dat tot aan het einde van de Eerste Wereldoorlog heeft bestaan. De herinneringen die mijn grootvader in 1935 aan het oude Overschie vastlegde hebben een breder karakter maar het zou die in 1950 als stencil verschenen publicatie onrecht doen daarvan maar een deel op te nemen. De Beukelsdijk was rond 1900 wel een zeer belangrijk deel van wat toen genoemd werd het “Overschiese spoelingsdistrict”. Zie hoofdstuk 4.

De geschiedenis van de Beukelsdijk gaat terug tot in de vroege Middeleeuwen. De aanleg van dijken in de omgeving van Rotterdam begon in de twaalfde eeuw. Deze oude (binnen)dijk liep van de (Schiedamse) Schie bij Schiedam via de Beukelsdijk en de Blommersdijk naar de Rotte. Het was waarschijnlijk een verhoogde oorspronkelijke ontginningsdijk. Beukelsdijk, ook wel Bokelsdijk genoemd naar de gelijknamige familie, vormde een apart ambacht dat in de veertiende eeuw definitief grafelijk bezit werd. De rol van deze aanzienlijke familie raakte toen uitgespeeld. De Blijdorpsse Polder ten noorden van de Beukelsdijk en de Coolpolder ten zuiden van de Beukelsdijk, werden verder ontgonnen en ontwikkeld.

In 1514 omvatte volgens de belastinggegevens uit de “ Informacie upt stuck der verpondinghe” het dorp Overschie – toen nog Ouderschie geheten – behalve het eigenlijke dorp rondom de dorpskerk nog zes ambachten waaronder het ambacht Beukelsdijk. Het ambacht Beukelsdijk bestond toen uit veertien woningen welke kerkelijk tot het gebied van Overschie behoorden. De ambachtsheer van Beukelsdijk had een eigen bank in de grote dorpskerk.

De 17^e en 18^e eeuw waren een relatief welvarende periode voor de boeren aan wat toen doorgaans “Beugelsdijk” genoemd werd maar het hoogtepunt van het boerenbedrijf hier werd wel de 19^e eeuw toen door het voedzame afvalproduct van de distilleerderijen, de spoeling, een zeer winstgevende vorm van intensieve veeteelt mogelijk werd. Dit “spoelingdistrict” was rond 1900 al op zijn retour maar de “flappen” zaten nog in de grote leren portefeuilles, goed opgeborgen in de zwarte marktjas.

Bij de sloop van de woningen en boerderijen aan de oude Beukelsdijk rond de Eerste Wereldoorlog heeft geen archeologisch of bouwhistorisch onderzoek plaatsgevonden maar mogelijk bevatten sommige panden nog delen uit de 16^e eeuw. Mogelijk omvatten zij ook nog overblijfselen van het oude klooster Zijdewinden. Uiteraard bestaat de mogelijkheid dat delen van de gesloopte boerderijen elders bewaard zijn gebleven of hergebruikt. Zo bleef binnen de familie Van den Berg een mangaankleurig tegeltableau bewaard. Het bevindt zich thans in museum Oud Overschie. Dit tegeltableau, waarschijnlijk aan het einde van de 18^e eeuw vervaardigd door de tegelbakkerij Aelmis te Rotterdam met als voorstelling het doden van de ijsbeer, sierde ooit de boerderij “Veelzigt” die overigens in 1826 voor een deel vernieuwd werd. Het beschilderde plafond van de 17^e eeuwse opkamer van deze boerderij dateerde uit 1779 en was geschilderd door de Overschiese decoratieschilder J. van 't Hof. Jarenlang was dit plafond opgeslagen bij Gemeentewerken Overschie maar het is niet bekend waar dit plafond gebleven is.

De 19^e eeuwse rentenierswoning van de familie Poot werd gesloopt en herbouwd aan de Delftweg te Overschie. Het hek van de boerderij van de familie Poot (Land Zigt) werd herplaatst bij de boerderij “De Honderdmorgen” te Overschie. En zo zouden wellicht nog wel meer voorbeelden te noemen zijn.

De familie Poot was wel de belangrijkste eigenaar van gronden en boerderijen aan de Beukelsdijk. Zo bezat Arij Simonszn. Poot toen hij in 1880 overleed, de boerderijen Havezigt, Nooitgedacht, Veelust, Zomer- en Winterlust alsook diverse partijen en percelen weiland.

Nogal wat van de bewoners van de Beukelsdijk verhuisden na de sloop naar Overschie en omgeving. Een tijdlang vormden zij nog een groep die elkaar kende maar dat is met de tijd verdwenen. Mijn grootvader die door wonderlijke speling van het lot in letterlijke zin – zie hoofdstuk 3 – in 1900 de boerderij “Veelust” betrok, is het verlies en de sloop van deze boerderij eigenlijk nooit te boven gekomen. Het was voor hem niet goed meer mogelijk in Overschie weer een nieuw boerenbestaan op te bouwen en opeenvolgende andere activiteiten werden zakelijk gezien geen succes.

Geen van zijn kinderen bleef in het boerenvak. Hoewel mijn vader als kleine jongen een houten melkemmertje van zijn oom Dirk kreeg, had hij weinig affiniteit meer met het boerenbedrijf. Zijn broers Jaap en Henk werkten wel nog regelmatig mee met de verzorging van het vee en andere werkzaamheden.

J M John van den Berg Dzn., december 2014

2 De boerderijen en de mensen aan de Beukelsdijk rond 1900

Voor de beschrijving van de boerderijen aan de Beukelsdijk rond 1900 kon ik gebruik maken van de handgeschreven manuscripten van C. van den Berg Hzn. en C. Dekker. Beide waren geboren aan de Beukelsdijk en hebben hun herinneringen aan de Beukelsdijk als boerenlandweg vastgelegd in de jaren '50. C. van den Berg Hzn. werd geboren op de boerderij Veelzigt. De ouders van C. Dekker bewoonden eerst een huisje aan de westkant van de lange en licht kronkelende dijk. Later verhuisden zij naar een deel van het Jachthuis. Aanleiding tot het neerschrijven van deze herinneringen waren krantenpublicaties rond Overschie als centrum van het spoelingsdistrict. Ter vermijding van misverstanden zijn de spellingen van namen van boerderijen en personen gelijkgetrokken. Overigens werden de teksten niet aangepast, behoudens enkele spelfouten en aanvullingen. Op enkele ondergeschikte punten zijn er tegenstrijdigheden tussen beide schrijvers. Deze zijn zo mogelijk recht getrokken. C. van den Berg veronderstelt diverse zaken als bekend, met name rond de familie van den Berg. Voor enkele genealogische gegevens van de familie Van den Berg en de door deze familie bewoonde boerderijen, zie de bijlagen 1 en 2.

Ter verduidelijking is op de middenpagina van dit boekje een kaart van de Beukelsdijk en omgeving opgenomen. Deze kaart is een deel van de "Platte grond der gemeente Rotterdam van Gemeentewerken Rotterdam uit 1886" en dus van wat oudere datum dan 1900. Dit betekent dat enkele van de door de schrijvers genoemde woningen niet voorkomen op de kaart. Ter verduidelijking zijn de boerderijen op de kaart en in de beide handschriften genummerd van Oost naar West. De beide auteurs maken een denkbeeldige wandeling over de Beukelsdijk. C. van den Berg Hzn. doet dat van Oost naar West. Dekker

juist omgekeerd. Omdat C. van den Berg veel uitvoeriger is, wordt zijn volgorde aangehouden. In de tekst wordt voortaan niet meer de oude benaming “Beugelsdijk” gehanteerd. Rond 1900 spraken alleen oudere mensen nog van “Beugelsdijk”. De herkomst van deze oude benaming is niet duidelijk.

C. van den Berg Hzn. over de Beukelsdijk rond 1900/1910

[Deze beschrijft de panden aan de dijk van oost naar west]

Vanaf de dubbele overweg, die in 1915 vervangen is door een tunnel, komen we op de Beukelsdijk eerst een houten optrek tegen met stenen voet ***Het Café Essenburg (1)***.

Een gelegenheid met o.a. buitenzitjes, exploitant Diellissen [?]. Westelijk ervan was een groot open veld, waar wel eens, volgens mijn herinnering, een stoomcarrousel een tijdelijke standplaats had. Ook wel eens een tijdelijke wielervedbaan, maar dat was alles in mijn schooljaren op de Eloutschool tussen 1905 en 1910.

Verder westwaarts kwam dan vervolgens ***De Boerderij Velzenlust (2)***, van een familie Van Velzen. Daar werd op geboerd door de veehouder Brouwer, gehuwd met Trui Roeling [?] uit Overschie afkomstig.

Het was natuurlijk een spoelingbedrijf, en de spoeling werd per schouw (schuit) vanaf de Delfshavense Schie door de vaart langs de Beukelsdijk aangevoerd.

Naast deze boerderij was een grote moestuin, waar ook o.a. kruidenplanten werden geteeld, waar o.a. weer zalven van werden gemaakt! Zo was er een groene zalf, de zalf van Van Noort, die werd toegepast bij verstuipte voeten!!

Vervolgens kwam ***De Boerderij Zomer- en Winterlust (3)***, van de familie Pieter Poot. Vanaf deze boerderij was de Beukelsdijk verhard met klinkers of ook wel stukjes met keien. Aanvankelijk was het eerste deel van de weg niet verhard maar een koolaspad. 's Winters vaak onbegaanbaar en 's zomers geweldig stoffig, en stuiven! Maar nogmaals, bij Zomer- en Winterlust begon de weg begaanbaar te worden.

Afbeelding 1 Boerderij Zomer- en Winterlust

Het was oorspronkelijk ook een groot spoelingbedrijf. Pieter Poot was gehuwd met Neeltje Zeeuw, en hij boerde samen met zijn ongehuwde broer Simeon, die in het voorhuis woonde, terwijl daarachter de woning was met de stallen.

Bekend is de oude foto met de pompstelling ervoor. Westelijk van de gebouwen was een grote lusthof met oranjerie waar de toen jonge Frans Meijer als hovenier de scepter zwaaide.

Grote verhalen deden de ronde, hoe feestelijk en gezellig het kon zijn bij tante Neeltje met al haar nichten en neven. Toen haar man P. Poot was overleden, heeft zij de boerderij verlaten en naast haar woning in de tuin een nieuw huis laten bouwen, gebouwd, volgens de gedenksteen, in 1895. Ze heeft daar tot haar dood met haar dochter Jansje gewoond.

De meeste van haar kinderen waren getrouwd, als laatste trouwde Janus met zijn achternichte Anna, van Wout Poot. Toen tante Neeltje gestorven was en tante Jans naar Overschie verhuisde, heeft Janus in dat huis nog enige jaren gewoond en geboerd.

In mijn vroege jaren is een deel van het complex van Zomer en Winterlust veranderd in een opslagplaats voor stro en een hooischelft. Daar is wel eens een vuurtje gestookt door de Rotterdamse jeugd.

Waar vroeger Zomer- en Winterlust was, is nu het G.W. Burgerplein, een echte oude Rotterdamse liberaal, die indertijd zijn hele vermogen legateerde aan de Gemeente Rotterdam !!

Wanneer we onze weg vervolgen, dan komen we aan een bocht in de weg, die vanuit onze woning gezien de Hoek werd genoemd, en waar je dan iemand of het gezin kon zien aankomen.

Voorbij die “Hoek” was de eerstvolgende boerderij ***Werkhoeve (4)***.

Weinig over te vertellen. Een oom van mijn vader, getrouwd met een zuster van mijn grootvader, boerde daarop. Als “Oome Schouten” leeft hij in mijn herinnering voort.